

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра культурології та інформаційної діяльності

КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Лінгвокультурологія

Для спеціальностей 014. Середня освіта. 014.02 Мова і література (англійська), Мова і література (німецька), Мова і література (російська)

Автор: завідувач кафедри культурології та інформаційної діяльності,
канд.мист., доц..Батичко Г.І

Затверджено на засіданні кафедри протокол № 2 від «30» серпня 2018 р.

ЗМІСТ

Робоча програма навчальної дисципліни.....	3
Навчальний контент.....	15
Методичні рекомендації до проведення семінарських (практичних) занять.....	23
Дидактичне забезпечення самостійної роботи.....	29
Засоби діагностики навчальних досягнень студентів.....	31
Перелік навчально-методичних посібників, технічних засобів навчання тощо.....	39
Інформаційні матеріали бібліотеки по забезпеченню навчальними підручниками (посібниками) з дисципліни.....	40

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра Культурології та інформаційної діяльності

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
Г.І. Батичко
«30» серпня 2018 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

НДЗП 1.1.3.Лінгвокультурологія
(шифр і назва навчальної дисципліни)

спеціальність 014. Середня освіта. 014.02 Мова і література (англійська),
Мова і література (німецька), Мова і література (російська)
(код та найменування спеціальності)

Факультет іноземних мов, грецької філології та перекладу
(назва факультету)

2018 – 2019 навчальний рік

Робоча програма дисципліни «Лінгвокультурологія» для студентів спеціальності 014 Середня освіта. 014.02 Мова та література (англійська), Мова та література (новогрецька), Мова та література (російська) ОС «Магістр», денної та заочної форми навчання.

Розробник:

Батичко Г.І., завідувач кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ,
кандидат наук з мистецтвознавства, доцент

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри
культурології та інформаційної діяльності МДУ

Протокол від « 30 » серпня 2018 року, № 2.

© Г.І.Батичко 2018 рік
© МДУ, 2018 рік.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	01 Освіта/Педагогіка	нормативна	
Модулів – 3	014 Середня освіта. 014.02 Мова та література (англійська), Мова та література (новогрецька), Мова та література (російська)	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання: <u>проект</u>		Семестр	
Загальна кількість годин - 90		2семестр	
Тижневих годин для денної форми навчання: 2 аудиторних – 30 самостійної роботи студента – 60	Освітній ступень: магістр	Лекції	
		14 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		16 год.	6 год.
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
58 год.	78 год.		
		Індивідуальні заняття: 2 год.	
		Вид контролю: іспит	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 33%/67%

для заочної форми навчання – 13%/87%

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу - формування і розвиток компетенцій, пов'язаних з вивченням особливостей взаємозв'язків та взаємодії культури і мови в їх історичному розвитку та функціонуванні в полікультурному просторі.

Завдання: підвищити рівень культурно-духовної освіченості студентської молоді, збагатити і розширити гуманітарну підготовку майбутнього спеціаліста - інтелігента нової формації; сформувати в студентів цілісне бачення світового культурного процесу, підготувати майбутніх фахівців в галузі філології до здійснення виробничо-практичної та організаційно-управлінської діяльності, спрямованої на забезпечення ефективної міжкультурної комунікації різними мовами.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: характеристику основних категорій і понять лінгвокультурології; загальні відомості щодо становлення розвитку лінгвокультурології як самостійної наукової галузі та її місці в системі гуманітарного знання; розуміти закономірності культурного процесу і еволюції мовної картини світу; мати уявлення про культуру як феномен життєдіяльності етносу, розуміти роль традицій як механізму трансляції культурної інформації, мати уявлення про менталітет і ментальність народу як характеристики «культурної» свідомості; особливості репрезентації вітчизняної культури та культури країн мов, що вивчаються студентами в мовному коді; принципи толерантності та етнокультурної етики в умовах полі етнічного середовища; методи роботи з культурними текстами та методіку проведення польових лінгвокультурологічних досліджень;

вміти: аналізувати явища духовного життя, усвідомлювати природу різних культурних явищ і особливостей їх віддзеркалення на рівні мовної картини світу; орієнтуватися у багатому світі духовної культури; розрізняти світобачення і світорозуміння кожної культурно-історичної епохи; збагачувати власну духовну культуру шляхом самоосвіти, творчо працювати над поглибленням і вдосконаленням культурно-освітніх знань. Застосовувати міждисциплінарний підхід до аналізу мовних фактів; бути толерантним під час роботи з культурними текстами; розпізнавати національно-специфічні механізми формування культурних сенсів і засоби їхньої актуалізації на рівні мови, вміти знаходити культурно значущі одиниці в мовному потоці, рефлексувати їхню конотацію і модифікувати власну поведінку з урахуванням специфіки реальної ситуації міжкультурного спілкування.

1. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ I: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ ЯК НАУКИ ТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Вступ

Поняття парадигми в мовознавстві. Основні парадигми вітчизняного мовознавства: порівняльно-історична, системно-структурна, антропоцентрична.

Антропоцентрична парадигма як основа сучасних досліджень. Сутність інтегрованого наукового знання. Лінгвокультурологія – нова галузь науки, що виникає на стиці між лінгвістикою і культурологією. Методологічні засади курсу.

Тема 1. Мова-культура-людина: характер і принципи взаємодії

Культура як світ сенсів. Поняття «культура»: етимологія, основні етапи еволюції, підходи до вивчення явища. Співвідношення понять «культура» і «культ», «традиція», «виховання». Поняття культура і цивілізації: спільність та відмінність. Кумулятивна функція культури. Комунікативна функція культури. Культура як результат розумової діяльності людини. Поняття про культурний сенс та культурну конотацію.

Становлення культурологічної парадигми та її вплив на розвиток гуманітарного знання. Роль Л.Уайта в окресленні завдань культурології як науки про феномен людської діяльності.

Способи репрезентації культури в мові. Зміна парадигм в мовознавстві. Нова парадигма знання та місце в ній лінгвокультурології: Соціокультурні умови формування лінгвокультурології як інтегрованої галузі наукового знання, її місце в контексті розвитку основних лінгвістичних теорій к. ХХ – поч. ХХІ ст.

Роль мови в процесі становлення культури особистості, взаємозв'язок мови і культури в сучасному світі в умовах становлення інформаційного суспільства. Мова як прояв культурного коду особистості та основа становлення етносу. Особливості трансформації мовної картини світу крізь призму лінгвістичних проявів.

Тема 2. Лінгвокультурологія в системі наукового знання

Інтегрований характер лінгвокультурології. Специфічні особливості лінгвокультурології як науки. Базові поняття лінгвокультурології. Концепт, фрейм, мовна картина світу, мовна особистість. Дисциплінарний статус лінгвокультурології: Взаємини лінгвокультурології с дисциплінами лінгвістичного спрямування: етнолінгвістикою, лінгвофольклористикою, лінгвокраїнознавством, лінгводидактикою, етнопсихолінгвістикою, соціолінгвістикою, міжкультурною комунікацією. Статус лінгвокультурології серед гуманітарних дисциплін: філософія, психологія, соціологія, фольклористика, культурологія. Основні етапи формування лінгвокультурології як науки: Оформлення лінгвокультурології як наукової дисципліни. Визначення об'єкта і предмета дослідження наукової галузі. Проблеми становлення категоріального апарату. Основні напрями лінгвокультурологічних досліджень на сучасному етапі: лінгвокультурологічні прояви окремих соціальних груп, вивчення лінгвокультурних концептів в діахронному та порівняльному ракурсах, лінгвокультурна лексикографія.

Порівняльна характеристика розуміння цілей і завдань лінгвокультурології сучасними вченими. Методологія науки: філософська, загальнонаукова та спеціальна.

Тема 3. Основні етапи становлення лінгвокультурології як самостійної галузі наукового знання

Етапи становлення лінгвокультурології як самостійної галузі наукового знання
Проблема «мова-культура» в світовій та вітчизняній науці: Філософська постановка проблеми «мова-культура» (П.А. Флоренський, Л. Вітгенштейн, Н. Бор, Х.Г. Гадамер). Лінгвістична концепція В. фон Гумбольдта в контексті співвідношення понять «мова» та «культура»: відображення мови у культурі і культури у мові. Особливості лінгвокультурологічної концепції Е.Сепіра-Б.Уорфа. Погляди К. Фосслера, Ф. де Соссюра щодо взаємодії і співвідношення мови і культури.

Трансформація ідей В. фон Гумбольдта на слов'янському ґрунті (концепції М. Потебні, Ю. Лотмана, А. Вежицької). Актуальні проблеми лінгвокультурології: Особливості сучасних лінгвокультурологічних шкіл. Науковий доробок Ю. Степанова, Н. Арутюнової, В. Телія та ін. Особливості становлення лінгвокультурологічних шкіл (Ю.Ю. Степанова, Н.Д. Арутюнової, В.М. Телія, В.В. Воробйова) в контексті основних напрямів лінгвокультурологічних досліджень.

Базові поняття лінгвокультурології. Основний термінологічний апарат лінгвокультурології: культурна сема, культурний фон, культурний концепт, культурний фонд, тип культури, мова культури, культурні цінності, лінгвокультурема, субкультура, культурні універсалії тощо.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. КУЛЬТУРНО-ОБУМОВЛЕНИЙ ХАРАКТЕР НАЦІОНАЛЬНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Тема 4. Константи національної культури

Поняття «ментальність» и «менталітет»: етимологія та історичний розвиток термінів, характер співвідношення. Комплексний характер дослідження менталітету, складність наукового опанування проблеми. Культурологічна диференціація менталітету.

Константи національної культури: виявлення та особливості дослідження. Співвідношення понять «картина світу» та «ментальність»: спільність та відмінність. Особливості дослідження менталітету та картини світу в історії, філософії, психології, фольклористиці, культурології.

Картина світу як відображення розуміння світу носіями певної мови
Лінгвокультурологічний підхід до вивчення картини світу та його особливості. Поняття концептуальна картина світу, концепт та його різновиди. Концепти як культурні константи: ціннісний фрагмент мовної картини світу. Значення концептів час, простір, доля, любов, дім тощо для характеристики національної картини світу. Методологічні засади аналізу концептів.

Мовні засоби формування концептів як основа мовної картини світу. Чинники впливу на мовну картину світу. Аксиологічність як основна якість мовної картини світу. Методи дослідження мовної картини світу.

Тема 5. Мова як знакова форма культури та чинник соціалізації особистості

Поняття «мовна особистість». Характеристика національної мовної особистості. Співвідношення понять «мовна особистість» та «ментальність». Образ людини в традиційній культурі.

Зовнішній вигляд людини та характеристика його параметрів через фольклорні тексти. Гендерні особливості характеристик. Метафора в концептуальній картині світу певного етносу. Основні характеристики метафори як явища культури. Символ та стереотип як явища культури та мови: Співвідношення понять «символ», «стереотип» та «еталон».

Символ та ритуал. Роль та значення мовного символу в культурі етносу.

Людина в сучасній професійній діяльності Мовна особистість в соціолінгвістичному аспекті: індикатори соціального статусу і ролі. Особливості міжкультурної комунікації на сучасному етапі. Білінгвізм та його значення в системі комунікації. Арго і культура.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Тема 6. Міфологізовані мовні одиниці в концептуальній картині світу

Міф як історично перша символічна модель світу. Особливості світобудови: порівняльна характеристика. Особливості формування культурного поля. Віддзеркалення понять «свій» та «чужий» в культурі. Міфологічна картина світу як первинний варіант «свого світу». Міфологеми як чинник формування мовної особистості. Значення міфу, обряду, ритуалу для формування індивідуальної картини світу. Вплив міфологем на характеристики людини.

Тема 7. Фразеологізми як «згорнуті тексти» культури: принципи дослідження

Поняття фразеологічної одиниці, місце фразеологізмів в мовній картині світу народу та особистості. Механізм формування фразеологізмів та карбування в ньому культурної інформації. Трансформація фразеологізмів: причини та наслідки. Відображення сучасної системи цінностей в новітніх параміологічних одиницях. Культурна пам'ять слова виражена через метафору як спосіб уособлення культурного коду. Особливості співвідношення понять «метафора» та «фразеологічна одиниця».

Тема 8. Інвективна лексика в контексті культурної опозиції «свій-чужий»

Інвективна лексика як спосіб проведення водорозподілу між своїм та чужим світами. Особливості формування інвективної лексики. Історичні етапи становлення інвективності. Іншомовні слова та їхня трансформація як чинник формування інвективності.

Причини мовної агресії та засоби її подолання у міжкультурній комунікації на сучасному етапі. Інвективна лексика в публіцистиці як прояв агресії та прагнення формування упередженості у масовій свідомості. Сугестивна функція інвективи. Гармонізація суспільства та інформаційна екологія як засоби подолання мовної агресії.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усь ого	у тому числі				
		л	с	лаб	інд	с.р.		л	с	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ ЯК НАУКИ ТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ												
Тема 1 Мова-культура-людина: характер і принципи взаємодії	5	2				3	14	1				4
Тема 2. Лінгвокультурологія в системі наукового знання	7	2	2			3	12	1				4
Тема 3. Основні етапи становлення лінгвокультурології як самостійної галузі наукового знання	7	2	2			3		2				5
Разом за змістовим модулем 1	19	6	4			9	26	2	2			13
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. КУЛЬТУРНО-ОБУМОВЛЕНИЙ ХАРАКТЕР НАЦІОНАЛЬНОЇ КАРТИНИ СВІТУ												
Тема 4. Константи національної культури	8	2	2			4	14	1				5
Тема 5. Мова як знакова форма культури та чинник соціалізації особистості	9	2	2			5	12	1	2			5
Разом за змістовим модулем 2	17	4	4			9	26	2	2			10
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ КАРТИНИ СВІТУ												
Тема 6. Міфологізовані мовні одиниці в концептуальній картині світу	7	2	2			3	14	1				5
Тема 7. Фразеологізми як «згорнуті тексти» культури: принципи дослідження	7	2	2			3	12	1	2			5
Тема 8. Інвективна лексика в контексті культурної опозиції «свій-чужий»	8	2	2			4						5
Разом за змістовим модулем 3	22	6	6			10	26	2	2			15
Усього годин	58	16	14			28		4	4			38
ІНДЗ					2	30					2	40
Усього годин	90	16	14		2	58	90	4	4		6	78

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Лінгвокультурологія як наука і навчальна дисципліна	2
2	Основні етапи становлення лінгвокультурології як самостійної галузі наукового знання	2
3	Культурно-обумовлений характер національної мовної картини світу	2
4	Мова як знакова форма культури та чинник соціологізації особистості	2
	Разом	8

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Фразеологізми як «згорнуті тексти» культури: принципи дослідження	2
2	Константи національної культури: основні підходи до визначення	2
3	Міфологізовані мовні одиниці (архетипи, міфологеми, обряди та ритуали)	2
4	Методика здійснення аналітичного дослідження лінгвокультурологічного спрямування	2
	Разом	8

7. Самостійна робота студентів

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Становлення антропологічної парадигми в лінгвістиці як чинник формування лінгвокультурологічного знання	2
2	Проблема співвідношення понять «культура-мова-людина» в світовій та вітчизняній науці	2
3	Особливості сучасних лінгвокультурологічних шкіл	2
4	Концептуальна і мовна картина світу: особливості співвідношення	2
5	Фразеологізми як «згорнуті тексти» культури..	2
6	Міфологічні уявлення як чинник формування мовної картини світу	2
7	Інвективна лексика в контексті культурної опозиції «свій-чужий»	2
8	Анекдот як феномен мови та культури	2
9	Арго і культура	2
10	Порівняння та метафора як чинник аналітичних досліджень лінгвокультурологічного спрямування.	2
	Разом	20

8. Індивідуальні навчально-дослідні завдання

В курсі «Лінгвокультурологія» студенти виконують аналітичний проект, призначення якого сформувавши компетенції щодо проведення аналітичного дослідження

на основі опитування респондентів та здатності до інтерпретації емпіричних даних. На виконання проекту виділяється 30 годин (денна форма навчання) та 40 години (заочна форма навчання). Під час виконання проекту студент повинен на основі асоціативної методики вивчення особливостей індивідуальної картини світу, запропонованої В Масловою, провести опитування респондентів певної групи, здійснити аналіз отриманих даних та представити свій варіант інтерпретації отриманого матеріалу для обговорення на підсумковому засіданні у вигляді презентації. Робота здійснюється в групі (5-7 осіб), оформлюється письмово та захищається у присутності всієї групи.

Виконання ІНДЗ дозволяє студенту отримати 25 балів рейтингової оцінки

9. Методи навчання

Усний виклад навчального матеріалу, лекції, семінари-дискусії, робота в бібліотеці та Інтернет, конспектування та реферування наукової літератури, формування практичних аналітичних та комунікативних навичок під час практичних занять, здійснення аналітичного дослідження з обробкою та інтерпретацією даних.

10. Методи контролю

Рівень активності в обговоренні проблемних питань на семінарах, поточне тестування, оцінка за індивідуальні навчально-дослідні завдання, комплексна письмова екзаменаційна робота (в тому числі підсумковий тест).

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота						екзамен	сума
Семінарські (практичні) заняття			ІНДЗ	СРС			
ЗМ1.	ЗМ2.	ЗМ3.	ЗМ3.	ЗМ1.	ЗМ2.	50	100
5	5	5	25	5	5		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання

0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни
------	----------	--	---

12. Методичне забезпечення

Опорний конспект лекцій, комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни (КНМЗД); нормативні документи щодо підготовки та оформлення наукових публікацій.

Рекомендована література

1. Алефиренко Н.Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие / Н.Ф. Алефиренко.: Флинта, Наука; Москва; 2010.-224с.
2. Бацевич Ф.С. Нариси з комунікативної лінгвістики: Монографія /Ф.С.Бацевич– Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 281 с.
3. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Бацевич Ф.С. – К: Академія, 2004. – 343 с.
4. Воробьев В.В. Лингвокультурология (теория и методы) / В.В Воробьев . – М.: Изд-во РУДН, 1997. – 331 с.
5. Воркачев С.Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: Становление антропологической парадигмы в языкознании / С.Г. Воркачев // Филологические науки. – 2001. – №1. – С. 64–72.
6. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: словник-довідник / В.В. Жайворонок. – К.: Довіра, 2006. - 703 с.
7. Карасик В.И. О категориях лингвокультурологии // Языковая личность: проблемы коммуникативной деятельности/ В.И Карасик: Сб. науч. тр. Волгоград: Перемена, 2001. – С.3–16. Эл. ресурс. Режим доступа: <http://www.vspu.ru/~axiology/vik/vikart11.htm>
8. Клоков В. Т. Основные направления лингвокультурологических исследований в рамках семиотического подхода / В. Т. Клоков// Теоретическая и прикладная лингвистика. – Вып. 2. Язык и социальная среда. – Воронеж: Изд-во ВГТУ, 2000. – С. 60–67. (Эл. ресурс. Режим доступа: <http://tpl1999.narod.ru/WebTPL2000/KlokovTPL2000.htm>)
9. Кононенко В.І. Концепти українського дискурсу / В.І. Кононенко.— Київ-Івано-Франківськ: Плай, 2004.— 248 с.
10. Кононенко В.І. Символи української мови / В.І. Кононенко.— Івано-Франківськ: Плай, 1996. — 272 с.
11. Лучинина В.Н. Лингвокультурология в системе гуманитарного знания / В.Н Лучинина // Критика и семиотика. – Вып. 7. – 2004. – С. 238–243. Эл. ресурс. Режим доступа: <http://www.nsu.ru/education/virtual/cs7luchinina.htm>
12. Маслова В.А. Лингвокультурология. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений/ В.А. Маслова – М.: Изд. Центр «Академия», 2001. – 208 с.
13. Нідзельська Ю.М. Актуальні проблеми лінгвокультурології: Навчально – методичний посібник / Ю.М. Нідзельська.– Житомир, 2014.– 84с.
14. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика и лингвокультурология/ З. Д. Попова, И. А. Стернин.- Эл. ресурс. Режим доступа: <http://www.lib.vsu.ru/elib/texts/217.pdf>
15. Потапенко О. І. Українська лінгвокультурологія / О.І. Потапенко, Я.О. Потапенко, Л.П. Кожуховська, Т.В.Чубань, Т.М. Левченко, І.В. Бурчик. – Корсунь-Шевченківський : Видавець В.М. Гаврищенко, 2014. – 349с.

16. Семенов О. Академічне письмо: лінгвокультурологічний підхід: навч. посіб./ Олена Семенов, Ольга Фаст. – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2015. – 220 с
17. Тхорик В.И. Лингвокультурология и межкультурная коммуникация / В.И. Тхорик, Н.Ю Фанян . М.: Изд-во ГИС, 2005. – 260 с.
18. Харченко Е.В. Электронные лингвокультурологические курсы/ Е.В. Харченко, Л.А.: Шкатова Эл. ресурс. Режим доступа: <http://www.gramota.ru/book/ritorika/index3.htm>
19. Хроленко А.Т. Основы лингвокультурологии: учебн. пособие/ А.Т.Хроленко.-М.:Флинта:Наука, 2009.- 184с

Інформаційні ресурси

1. <https://www.twirpx.com/files/languages/linguistics/>

НАВЧАЛЬНИЙ КОНТЕНТ

Лекція 1 Мова-культура-людина: характер і принципи взаємодії

Культура – система сенсів, що спрямовує діяльність людини на опанування оточуючого світу. Антична система уявлень про культуру базувалася на двох поняттях:

Paideia – освіта, виховання (по відношенню до людини) – грецька традиція

Cultura – обробка (по відношенню до природи) – римська традиція

Починаючи з Цицерона під культурою розумілася «обробка» душі, тобто поєднання двох аспектів. В широкому сенсі культура – це спосіб опанування людиною світу та вдосконалення самої себе. В цій системі мови належить роль своєрідного комунікативного елемента, що здатний забезпечити міжпоколінну ретрансляцію культурних цінностей та міжкультурну комунікацію.

Центральним елементом культури як системи є людина, що творить культуру.

Буття людини в культурі отримує свою об'єктивацію у вигляді символіко-знакової системи, якою є мова. Починаючи з XIX ст.. проблема співвідношення мови і культури є однією з ключових у лінгвістиці. Творчий доробок Я.Грімма, Р.Раска, В.Гумбольдта, О.Потебні став тим підмурком, на якому виросла нова наукова галузь – лінгвокультурологія.

Базовими положеннями нової галузі наукових знань стали наступні думки В.Гумбольдта:

- матеріальна і духовна культура втілюються в мові;
- будь-яка культура національна, національний характер виражається у мові, яка має специфічну внутрішню форму, що відповідає особливій системі мислення та світосприйняття;
- внутрішня форма мови - це вираження духу народу, його культури;
- мова – посередник між людиною і оточуючим світом

Оскільки саме ці положення стають ключовими для концептуального розуміння лінгвокультурологічного знання, саме В.Гумбольдта вважають «батьком» лінгвокультурології як науки.

Висновок: мова є частиною культури, віддзеркаленням специфіки національного світобачення, в системі мова-культура-людина, саме людина посідає ключове місце як творець та інтерпретатор сенсів, що транслуються за допомогою мови.

Література

1. Алефиренко Н.Ф. Лінгвокультурологія. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие / Н.Ф.Алефиренко.: Флинта, Наука; Москва; 2010.-224с.
2. Маслова В.А. Лінгвокультурологія. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений/ В.А. Маслова – М.: Изд. Центр «Академия», 2001. – 208 с.
3. Нідзельська Ю.М. Актуальні проблеми лінгвокультурології: Навчально – методичний посібник / Ю.М. Нідзельська.– Житомир, 2014.– 84с.
4. Потапенко О. І. Українська лінгвокультурологія / О.І. Потапенко, Я.О. Потапенко, Л.П. Кожуховська, Т.В.Чубань, Т.М. Левченко, І.В. Бурчик. – Корсунь-Шевченківський : Видавець В.М. Гавришенко, 2014. – 349с.

Лекція 2. Лінгвокультурологія в системі наукового знання

Лінгвокультурологія як самостійна наукова галузь сформувалася наприкінці ХХ ст..

Специфіка лінгвокультурології:

- гуманітарне знання;
- інтегрована наука;
- знаходиться в стадії становлення
- різні підходи до визначення ролі і місця мови в соціокультурному просторі;
- категорійний апарат формується;
- концептуальний підхід до оцінки явищ дозволяє вийти на нові рівні лінгвістичних досліджень.

Співвідношення лінгвокультурології з культурологією. Спільність – інтегрований характер гуманітарного знання. Відмінність культурологія – філософська наука, тобто досліджує найбільш загальні закономірності культури та її розвитку. Лінгвокультурологія досліджує один з компонентів культури – мову як концентровану форму культурних концептів.

Література

1. Алефиренко Н.Ф. Лінгвокультурологія. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие / Н.Ф.Алефиренко.: Флинта, Наука; Москва; 2010.-224с.
2. Маслова В.А. Лінгвокультурологія. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений/ В.А. Маслова – М.: Изд. Центр «Академия», 2001. – 208 с.
3. Карасик В.И. О категориях лингвокультурологии // Языковая личность: проблемы коммуникативной деятельности/ В.И Карасик: Сб. науч. тр. Волгоград: Перемена, 2001. – С.3–16. Эл. ресурс. Режим доступа: <http://www.vspu.ru/~axiology/vik/vikart11.htm>
4. Лучинина В.Н. Лінгвокультурологія в системе гуманитарного знания / В.Н Лучинина // Критика и семиотика. – Вып. 7. – 2004. – С. 238–243. Эл. ресурс. Режим доступа: <http://www.nsu.ru/education/virtual/cs7luchinina.htm>

Лекція 3. Основні етапи становлення лінгвокультурології як самостійної галузі наукового знання

Принципове значення сьогодні для розкриття взаємозв'язку мови і культури має ідея В.Гумбольдта про те, що у мові відбивається не тільки навколишній світ людини, а й суспільна свідомість народу, ментальна система цінностей та стереотипів, тобто «дух народу». Саме ця теза стала основою для теорій Сепіра-Уорфа і неогумбольдтіанців, які заклала основи лінгвокультурології як самостійного наукового знання.

Основні параметри культури обов'язково відбиваються в мові, - слушно зауважував О.Потебня, вважаючи, що саме це дозволяє передати у концентрованому вигляді культурні концепти від одного покоління до іншого, створюючи поступовість культурного розвою. Теоретичні концепції, в яких культура розглядалась як складна семіотична система, що існує у тісному зв'язку з мовою та вербалізується в ній, створили передумови для виникнення самостійного напрямку лінгвістики– лінгвокультурології.

Термін «лінгвокультурологія» з'явився в останнє десятиліття ХХ ст. у зв'язку з роботами фразеологічної школи, очолюваної В.Телія, працями Ю.Степанова, А.Арутюнової, В.Воробйова, В.Шаклеїна, В.Маслової та інших. На сьогодні розуміння цього терміна не можна вважати усталеним з огляду на те, що цей напрямок лінгвістики

не сформувався в окрему міждисциплінарну науку. Існує кілька підходів до його розуміння, що зумовило і появу декількох лінгвістичних шкіл. Послідовниками ідеї про взаємозв'язок мови і культури є багато сучасних мовознавців. Серед них: А.Д.Арутюнова, В.В.Воробйов, С.Єрмоленко, В.Жайворонок, В.Кононенко, Т.Левченко, О.Селіванова, В.Телія, С.Тер-Минасова та інші.

Українські лінгвісти С.Єрмоленко, Т.Харитонова, О.Ткаченко, Г.Яворська розглядають мову, з одного боку, як окремий компонент культури, що входить до неї разом з іншими знаковими системами (фольклор, література, наука тощо), а з іншого, однією з загальних форм вираження культури – форми втілення словесних за своєю природою складників культури.

Таким чином, лінгвокультурологія, за визначенням В.Маслової, – це галузь лінгвістики, що виникла на стику лінгвістики та культурології і досліджує прояви культури народу, які закріпились у мові.

Література

1. Алефиренко Н.Ф. Лінгвокультурологія. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие / Н.Ф.Алефиренко.: Флинта, Наука; Москва; 2010.-224с.
2. Маслова В.А. Лінгвокультурологія. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений/ В.А. Маслова – М.: Изд. Центр «Академия», 2001. – 208 с.
3. Потапенко О.І. Українська лінгвокультурологія / О.І. Потапенко, Я.О. Потапенко, Л.П. Кожуховська, Т.В.Чубань, Т.М. Левченко, І.В. Бурчик. – Корсунь-Шевченківський : Видавець В.М. Гаврищенко, 2014. – 349с.
4. Хроленко А.Т. Основы лингвокультурологии: учебн. пособие/ А.Т.Хроленко.- М.:Флинта:Наука, 2009.- 184с

Лекція 4. Константи національної культури

Об'єктом лінгвокультурології є дослідження взаємодії мови, яка є «носієм» культурної інформації, культури з її усталеними принципами, і людини, яка створює цю культуру, використовуючи мову. Об'єкт розташовується на «стику» декількох наук, таких як лінгвістика і культурологія, етнографія і психолінгвістика. Предметом дослідження цієї науки є одиниці мови, такі як лексика, міфологізовані мовні одиниці (обряди і повір'я, ритуали і звичаї, закріплені в мові), фразеологізми; еталони, стереотипи, символи; метафори і образи мови; мовна поведінка; елементи мовного етикету. Таким чином, лінгвокультурологія досліджує живі комунікативні процеси, а саме зв'язок мовних елементів із культурою і менталітетом народу, тобто його масовою свідомістю, традиціями, звичаями тощо.

Предмет дослідження в лінгвокультурології становлять дев'ять типів лінгвокультурних одиниць та явищ.

1. Слова і вирази, що застосовуються в лінгвокраїнознавстві, включаючи безеквівалентну лексику.

2. Міфологізовані культурно-мовні одиниці: обрядово-ритуальні форми культури, легенди, звичаї, повір'я, закріплені у фразеологізмах, прислів'ях, образно-метафоричних одиницях. В їх основі, як правило, лежить міфологема, або архетип. Міфологема - важливий для міфу персонаж або ситуація, його «головний герой», який може переходити з міфу в міф. В основі міфу лежить архетип - стійкий образ, узагальнений символ, присутній в індивідуальній свідомості і має поширення в культурі.

3. Пареміологічеській фонд мови, так як прислів'я - це стереотипи народної свідомості, що володіють широким прагматичним спектром. Одна і та ж прислів'я може служити докором, розрадою, радою, мораллю.

4. Символи, стереотипи, еталони, ритуали. Як спосіб вирішення соціальної драми ритуал має умовний, конвенціональний характер і поєднує в собі три функції: зняття агресії, позначення кола своїх і відторгнення кола чужих. Дія стає ритуалом, коли вона втрачає доцільність і стає семіотичним знаком.

5. Найважливішою мовної сутністю, в якій міститься основна інформація про зв'язок слова з культурою, є образи. Образність, тобто здатність слова або фразеологізму викликати в нашій свідомості наочні уявлення, «картинки», пов'язана з внутрішньою формою слова, яка виводиться з прямих значень складових його морфем.

6. Лінгвокультурологія займається такими проблемами, як стилістичний уклад мов, співвідношення між літературною мовою та іншими формами його існування.

7. Лінгвокультурну специфіку має мовна поведінка. У кожній культурі поведінка людей регулюється уявленнями про те, як слід поводитися в стереотипних ситуаціях, відповідно до соціальних ролей.

8 Мовний етикет - це соціально задані й культурно-національно-специфічні правила мовної поведінки у ситуаціях установки, підтримки і розмикання контакту комунікантів відповідно до їх соціальних ролей і відносин.

9. Особливий інтерес представляє взаємодія релігії та мови.

Література

1. Кононенко В.І. Концепти українського дискурсу / В.І. Кононенко.— Київ-Івано-Франківськ: Плай, 2004.— 248 с.
2. Маслова В.А. Лингвокультурология. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений/ В.А. Маслова – М.: Изд. Центр «Академия», 2001. – 208 с.
3. Потапенко О. І. Українська лінгвокультурологія / О.І. Потапенко, Я.О. Потапенко, Л.П. Кожуховська, Т.В.Чубань, Т.М. Левченко, І.В. Бурчик. – Корсунь-Шевченківський : Видавець В.М. Гавришенко, 2014. – 349с.
4. Тхорик В.И. Лингвокультурология и межкультурная коммуникация / В.И. Тхорик, Н.Ю Фаян . М.: Изд-во ГИС, 2005. – 260 с.
5. Хроленко А.Т. Основы лингвокультурологии: учебн. пособие/ А.Т.Хроленко.- М.:Флинта:Наука, 2009.- 184с

Лекція 5. Мова як знакова форма культури та чинник соціалізації особистості

В культурному просторі виділяється сутність форм культури, які визначають соціальні відношення людей, їх взаємодію у суспільстві. Сюди відносяться моральна, правова, політична культура. Сукупність таких форм утворює галузь культури соціальних відношень або соціальної культури. Цю галузь можна уявити у вигляді прошарків культурного простору, які зорієнтовані на «ціннісну» і «регулятивну».

Співвідношення мови та мислення, мови та культури, мови та мовлення є особливо корисними для розвитку теорії міжкультурної комунікації, оскільки дозволяють передбачити проблеми у спілкуванні людей різних етнічних груп і запобігти непорозумінням у процесі спілкування. Цікавими у такому ракурсі є міжмовні та міжкультурні паралелі; аспекти взаємодії елементів різних мов. Одним з таких є стереотип.

Поняття стереотипу виводиться в основному з соціології, де означає суспільно встановлені уявлення і переконання про визначені явища, предмети і особи та передаються через членів певного суспільства. Соціальний стереотип (від грецького *stereos* — відбиток) — схематична уява про певний соціальний об'єкт (людину, групу, явище), який володіє великою стійкістю. Це явище є наслідком спрощеного схематичного способу мислення (і мовлення), властиве більшості людям, способу, який, як і більшість схем, полегшують розуміння чи орієнтацію людини у навколишній суспільній дійсності. Стереотип, на відміну від еталону, це тип, який існує в світі, він вимірює діяльність, поведінку і т.д. Стереотипи поведінки як найважливіші серед стереотипів можуть переходити в ритуали. Різниця між ними в тому, що при реалізації стереотипу людина може не усвідомлювати цілей, заради яких дія відбувається. Ритуал же завжди передбачає рефлексію щодо значення його виконання.

Стереотип існує у свідомості і підсвідомості людей, а також встановлюється у мові: у етимологічному і переносному значенні, в ідіомах, у синтаксичних конструкціях. Повна характеристика стереотипу складається з його змісту, ступеня подібності, оцінки (позитивної або негативної), інтенсивності оцінки. Емпірична реконструкція стереотипу опирається або на психологічні дослідження, або на аналіз словників і текстів.

Формування лінгвістичної гендерології обумовлено тим, що тендерні відносини проявляються в мові та комунікації, впливають на соціальний клімат і міжособистісні відносини. Встановлено неоднакова ступінь андроцентричності у мовах різних типів. Поняття гендеру було впроваджено у наукову мову наприкінці 60-років ХХ ст. і асоціювалося з відмінностями між жінкою і чоловіком. На відміну від терміну «стать» (*sexus*), що позначає власне біологічні відмінності чоловіків і жінок, і терміну «рід» («*genus*»), що позначає граматичне явище, термін «гендер» («*gender*»), не знімаючи і не заперечуючи статевої відмінності, акцентує на тих соціальних особливостях чоловіків і жінок, які виникають у них у результаті їх суспільної діяльності, і які визначають своєрідність їх соціальної поведінки. .

Зіставне дослідження культурних концептів «чоловік» і «жінка», які вперше у вітчизняній лінгвістиці стали предметом зіставного аналізу в німецькій мовній культурі, є актуальним для сучасного порівняльного мовознавства і відкриває можливості для їх подальшого вивчення. Наукова привабливість обраного матеріалу дослідження полягає у тому, що вивчення таких найбільш важливих людських концептів, як «чоловік» і «жінка», дозволяє з'ясувати характеристики, які є властивими для осіб чоловічої і жіночої статі в німецькій мовній культурі. Лексичні одиниці на позначення осіб чоловічої / жіночої статі складають певні лексичні угруповання, які об'єднуються семантичним компонентом гендерної маркованості.

За словами А.В. Кириліної , існує розгалужена система напрямів гендерних досліджень: власне гендерні дослідження, соціолінгвістика, феміністична лінгвістика, вивчення маскуліності, психолінгвістичні та крос-культурні дослідження.

Розглядаючи сучасний стан гендерних досліджень виокремлюють три підходи :

Перший підхід зводиться до трактовки виключно соціальної природи мови жінок і чоловіків і спрямований на виявлення тих мовних відмінностей, які можна пояснити особливостями перерозподілу соціальної влади у суспільстві. При цьому «чоловіча» чи «жіноча» мови визначаються як певна функціональна похідна від основної мови.

Другий – соціопсихолінгвістичний підхід – науково редукує «жіночу» та «чоловічу» мови до особливостей мовленнєвої поведінки статей. Статистичні показники чи визначення

середніх параметрів поведінки статей складають каркас для побудови психолінгвістичних теорій типів мовленнєвої поведінки різних статей.

Представники третього напрямку в цілому роблять наголос на когнітивному аспекті розбіжностей у мовній поведінці статей. Для них є більш значущим не тільки визначення частотності відмінностей та оперування її показниками, але й створення цілісних лінгвістичних моделей мовних категорій.

Всі лінгвістичні дослідження гендеру взаємозумовлені і взаємодоповнювані, тим не менш, можна виділити кілька основних напрямів розвитку лінгвістичної гендерології в російському мовознавстві:

- соціо-та психолінгвістичні,
- лінгвокультурологічного,
- комунікативно-дискурсивне.

У рамках лінгвокультурологічного напрямку ведуться роботи з вивчення специфіки стереотипів фемінінності і маскулінності та їх функціонування у мові, дослідження особливостей відображення культурних концептів «мужність» і «жіночність» та гендерної метафори (під якою розуміється перенесення всієї сукупності властивостей, приписуваних культурою мужності чи жіночності, на предмети і явища, що зі статтю безпосередньо не пов'язані.

Вітчизняні дослідники проблем мови і гендеру приділяють багато уваги питанню про гендерні стереотипи та асиметрію, обумовлені андроцентричністю соціальних відносин. Отримані в ряді досліджень дані дозволяють зробити висновок про те, що, принаймні, в деяких мовах андроцентризм не виражений так чітко, але має місце більш яскравий прояв загальнолюдського (метагендерного) рівня, що робить необхідним створення такої моделі опису людини в мові, яка дозволила б охопити як метагендерний рівень, так і рівень маскулінності чи фемінінності (власне гендерний), а також дослідити їх співвідношення.

Література

1. Алефиренко Н.Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие / Н.Ф.Алефиренко.: Флинта, Наука; Москва; 2010.-224с.
2. Бацевич Ф.С. Основы коммуникативной лингвистики / Бацевич Ф.С. – К: Академія, 2004. – 343 с.
3. Клоков В. Т. Основные направления лингвокультурологических исследований в рамках семиотического подхода / В. Т. Клоков// Теоретическая и прикладная лингвистика. – Вып. 2. Язык и социальная среда. – Воронеж: Изд-во ВГТУ, 2000. – С. 60–67. (Эл. ресурс. Режим доступа: <http://tpl1999.narod.ru/WebTPL2000/KlokovTPL2000.htm>)
4. Маслова В.А. Лингвокультурология. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений/ В.А. Маслова – М.: Изд. Центр «Академия», 2001. – 208 с.
5. Тхорик В.И. Лингвокультурология и межкультурная коммуникация / В.И. Тхорик, Н.Ю. Фанян . М.: Изд-во ГИС, 2005. – 260 с.
6. Хроленко А.Т. Основы лингвокультурологии: учебн. пособие/ А.Т.Хроленко.- М.:Флинта:Наука, 2009.- 184с

Тема 6. Міфологізовані мовні одиниці в концептуальній картині світу

Мовна картина світу - сукупність уявлень про світ, що історично склалася у свідомості мовного колективу, сукупність світоглядних знань про світ, котра сформована в процесі оцінювання суб'єктом результатів пізнання навколишньої дійсності. Суб'єкт

формує для себе картину світу, виходячи з власного відчуття, сприйняття, уявлення, форм мислення та самосвідомості. Мовна картина світу — це результат певного способу відбиття реальності у свідомості людини через призму мови та національних, історико-культурних особливостей її носіїв. Картина світу будується на відчуттях, уявленнях, сприйнятті й мисленні людини, диктує норми поведінки, систему цінностей.

Отже Концептуальна картина світу визначається як інформаційна система, що складається зі знань, уявлень, вірувань, та є результатом пізнання людиною оточуючого світу, інтерпретації, позначення й утримання в свідомості його властивостей у вигляді певної сітки понять, структурованої як концептуальні сфери-локуси. Національна концептуальна картина світу відбивається у відповідній мовній картині світу. Мовна картина світу, в свою чергу, створюється в процесі номінації, а її ключовим елементом є слово. Саме мовний образ світу виступає як засіб експлікації знань, що створюють концептуальну картину світу. У мовній картині світу знаходять відображення наукові, до-наукові і примітивні знання, вона є важливою складовою національної культури. Перша спроба сформувати картину світу — це міф, символіко-знакова система, яка в метафоричній формі втілює концептуальні уявлення первинних людей про оточуючу дійсність. Міфу притаманні синкретичність, персоніфікація та метафоричність викладення. Метафора (від гр. - переміщення) - це перенесення рис з істоти чи предмета на істоту, предмет, явище на підставі подібності. Важливим для розуміння сутності картини світу є поняття концепту.

Концепт як лінгвокультурне явище — це базова одиниця культури, її концентрат. Російський філолог Юрій Степанов визначає цей феномен так: «Концепт — це ніби згусток культури в свідомості людини; те, у вигляді чого культура входить до ментального світу людини. І, з іншого боку, концепт — це те, засобом чого людина сама входить до культури, а в деяких випадках і впливає на неї». Він вважає, що в структуру концепту культури входить усе те, що й робить його фактом культури — вихідна форма (етимологія); компресована до основних ознак змісту історія; сучасні асоціації; оцінки тощо.

Культурний концепт включає такі складові (за В. Карасиком).

1) поняттєвий аспект — це мовна фіксація концепту, його позначення, опис, ознакова структура, дефініція, зіставні характеристики відповідно до того чи іншого ряду концептів. Будь-який мовний знак — це «ключ, що відкриває людині концепт як одиницю мисленнєвої діяльності», це своєрідний умикач, він «умикає концепт у нашій свідомості, активізує його загалом і запускає в процес мислення» (З. Попова, Й. Стернін);

2) образний аспект — слухові, зорові, тактильні, смакові тощо характеристики предметів, явищ, подій, відображених у людській пам'яті; це релевантні ознаки практичного знання;

3) ціннісний аспект — важливість культурного концепту для індивіда і колективу. Ціннісний компонент є визначальним у структурі концепту, оскільки він відрізняє концепт від інших ментальних одиниць, адже явище реальної дійсності може стати концептом, лише якщо воно перетвориться на об'єкт оцінки. Центром концепту завжди є цінність, оскільки він слугує дослідженню культури, а в її основу покладено саме ціннісний принцип. Культурна цінність пов'язана з категорією «оцінка». На цінностях ґрунтується оцінка, вони є найбільш фундаментальними характеристиками культури, найвищими орієнтирами людини й суспільства загалом. Оскільки людина оцінює дійсність, у її мові завжди є багато слів, граматичних категорій, синтаксичних конструкцій

тощо, покликаних відображати оцінне ставлення до світу, а отже, вербалізувати цінності. Ціннісне ставлення до світу виявляється через систему норм, прийнятих у конкретному суспільстві, тому оцінні судження, виражені мовою, можуть бути національно специфічними. Цінності є ядром національного менталітету.

Культурний код визначає набір образів, які пов'язані з яким-небудь комплексом стереотипів у свідомості. Це культурне несвідоме - не те, що говориться або чітко усвідомлюється, а те, що приховано від розуміння, але проявляється у вчинках. Культурний код нації допомагає розуміти її поведінкові реакції.

Розрізняють три типи глобальних культурних кодів: дописемний (традиційна), письмовий (книжковий) і екранний, що знаходиться сьогодні в стадії формування.

Література

1. Алефіренко Н.Ф.Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие / Н.Ф.Алефіренко.: Флинта, Наука; Москва; 2010.-224с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Бацевич Ф.С. – К: Академія, 2004. – 343 с.
3. Клоков В. Т. Основные направления лингвокультурологических исследований в рамках семиотического подхода / В. Т. Клоков// Теоретическая и прикладная лингвистика. – Вып. 2. Язык и социальная среда. – Воронеж: Изд-во ВГТУ, 2000. – С. 60–67. (Эл. ресурс. Режим доступа: <http://tpl1999.narod.ru/WebTPL2000/KlokovTPL2000.htm>)
4. Маслова В.А. Лингвокультурология. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений/ В.А. Маслова – М.: Изд. Центр «Академия», 2001. – 208 с.
5. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: Слово, 2000.– 265с.
6. Хроленко А.Т. Основы лингвокультурологии: учебн. пособие/ А.Т.Хроленко.- М.:Флинта:Наука, 2009.- 184с

Лекція 7. Фразеологізми як «згорнуті тексти» культури: принципи дослідження

Фразеологія (від гр. *phrasis* «вираз» і *logos* «наука») - 1) сукупність фразеологізмів даної мови; 2) розділ мовознавства, який вивчає фразеологічний склад мови.

Предметом фразеології як науки є дослідження природи фразеологізмів і їх ознак, а також виявлення закономірностей функціонування їх у мові.

Фразеологізми - стійкі словосполучення. Це готові сполучення слів, які не створюються в мовленні подібно до вільних словосполучень, а відтворюються: якщо мовцеві необхідно вжити фразеологізм, то він його вилучає, як і слово, в готовому вигляді зі свого фразеологічного запасу, а не буде його заново.

Національна своєрідність фразеології і в тому, що в ній зафіксовано реалії життя народу, його історії тощо: укр. на рушник стати, дістати гарбуза, передати куті меду, облизати макогона, наче набігла татарська орда, реве як орда в таборі, висипався хміль із міха, до булави треба голови, язик до Києва доведе, рос. коломенская верста, казанский сирота, Москва слезам не верит тощо.

Фразеологічний фонд мови - найцінніший джерело відомостей про культуру та менталітеті народу, в них як би законсервовані уявлення народу про міфи, звичаї, обряди, ритуали, звички, моралі, поведінці і т.д. Б. А. Ларін зазначив, що фразеологізми завжди побічно відображають погляди народу, суспільний лад, ідеологію своєї епохи. Вивчення

фразеологізмів дає важливий матеріал щодо національної картини світу та ментальних особливостей певного соціуму.

Література

1. Алефиренко Н.Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие / Н.Ф.Алефиренко.: Флинта, Наука; Москва; 2010.-224с.
2. Маслова В.А. Лингвокультурология. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений/ В.А. Маслова – М.: Изд. Центр «Академия», 2001. – 208 с.
3. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: Слово, 2000.– 265с.
4. Хроленко А.Т. Основы лингвокультурологии: учебн. пособие/ А.Т.Хроленко.- М.:Флинта:Наука, 2009.- 184с

Лекція 8. Інвективна лексика в контексті культурної опозиції «свій-чужий»

Існують два варіанти тлумачення терміну «інвектива». У вузькому сенсі – це засіб мовленнєвої агресії, що сприймається в певній соціальній групі як табуований, отже й різкий. В широкому сенсі інвектива – це вербальне порушення етичного табу, - вважає дослідник інвективної лексики В.Жельвіс. Виникнення інвективної лексики пов'язано здебільшого з прагненням окреслити межі власного світу, відокремивши його від чужого. Саме тому в якості лайливих слів часто застосовуються лексичні одиниці іншомовного походження. В сучасному культурному просторі, включаючи і книжкову культуру, лайка не завжди є вербальною зброєю. Лайка, що використовується в ролі вокативів, є своєрідним культурним кодом певної соціальної групи.

Вивчення інвективної лексики надає багатий емпіричний матеріал лінгвокультурологічних досліджень в контексті виявлення культурних опозицій. Сутнісним чинником використання інвективної лексики є вікові особливості. Так, виявлено, що молодь достатньо широко вживає інвективну лексику, яка є складовою молодіжного сленгу. Порівняльні дослідження в цьому сенсі дозволяють виявити як спільні, так і відмінні риси використання інвективної лексики на сучасному етапі.

Література

1. Жельвис В. И. Поле брани: сквернословие как социальная проблема. — М.: АСТ, 2008. — 318 с.
2. Мандрикова Г.М. Инвективная лексика в студенческой речи (на материале русского и польского языков)// Актуальные проблемы германистики, романистики, русистики, 2011, №1 с. 208-216

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ

Зміст та форма семінарських (практичних) занять з дисципліни «Лінгвокультурологія» спрямовані на реалізацію державних вимог до рівня підготовки випускників ОС Магістр.

У процесі опанування матеріалу до семінарських (практичних) занять студенти виконують різні завдання, які можуть носити репродуктивний та частково-пошуковий характер. Завдання репродуктивного типу вимагають від студента ретельного ознайомлення з рекомендованою літературою та вміння віділити основне і другорядне шляхом створення опорного конспекту відповіді з виділенням основних понять, що розглядаються. Саме це дозволяє досягти всебічного розгляду питань і залучення до обговорення заявлених проблем всіх студентів академічної групи.

Під час проведення семінару необхідно ознайомитися і занотувати різні точки зору на проблему, порівняти шляхом співставлення різні тлумачення понять, наводити приклади з особистого досвіду або історичні факти, які ілюструють теоретичні положення.

Роботи, що носять частково-пошуковий характер, відрізняються тим, що в результаті їх виконання студенту треба представити свої матеріали з обраної теми, включаючи додатковий художній або емпіричний матеріал для порівняння.

На практичних заняттях студенти опановують професійними вміннями і навичками, необхідними для проведення підсумкового комплексного аналітичного дослідження з курсу – проекту «Людина в дзеркалі порівнянь».

Тематика, зміст і кількість годин, що відводиться на семінарські (практичні) заняття, зафіксовані в робочій програмі дисципліни. Виступ на семінарі передбачає вільне володіння інформацією і може бути оціненим від 1 до 3 балів. 3 бали отримує студент, що вільно володіє матеріалом, оперує поняттями, наводить приклади, демонструючи не тільки розуміння теорії, але й її зв'язок з практикою.

Студент, що не відповідав на семінарі отримує лише 0,5 балів за присутність за умови наявності конспекту.

Програмою заплановано 8 семінарських (практичних) занять, таким чином, цей вид роботи максимально становить 25 балів із 50, що студент може набрати під час семестрового навчання.

Семінар 1

Лінгвокультурологія як наука і навчальна дисципліна

Мета: визначити сутність лінгвокультурології як науки та навчальної дисципліни

План

1. Проблема співвідношення понять «культура-мова-людина» в світовій та вітчизняній науці.
2. Особливості становлення нової парадигми в лінгвістиці.
3. Історія становлення лінгвокультурології як нової галузі знання.
4. Лінгвокультурологія в системі сучасного наукового знання.
5. Об'єкт, предмет, мета, завдання, методологія і методи лінгвокультурології.
6. Особливості сучасних лінгвокультурологічних шкіл.

Література:

5. Алефиренко Н.Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие / Н.Ф.Алефиренко.: Флинта, Наука; Москва; 2010.-224с.
6. Асоян Ю. Открытие идеи культуры. Опыт русской культурологии середины XIX - начала XX веков / Ю.Асоян, А.Малафеев. – М. 2000, с. 29-61.
7. Воркачев С. Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании // Филологические науки - 2001 - № 1. - С. 64-72.
8. Лучинина Е.Н.Лингвокультурология в системе гуманитарного знания// Критика и семиотика. Вып. 7, 2004. - С. 238-243
9. Маслова В. А. Лингвокультурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. — М.: Издательский центр «Академия», 2001. — 208 с.
10. Хроленко А.Т. Основы лингвокультурологии: учебн. пособие/ А.Т.Хроленко.- М.:Флинта:Наука, 2009.- 184с.

Семинар 2

Мова і культура : проблеми взаємодії

Мета: визначити співвідношення мови і культури на основі історичного аналізу етапів становлення мовної картини світу

План

1. Мова як знакова форма культури.
2. Концептуальна і мовна картина світу: особливості співвідношення.
3. Міфологічні уявлення як чинник формування мовної картини світу.
4. Лингвокультурні параметри ціннісного сприйняття світу.
5. Мова як чинник соціологізації особистості.

Література:

1. Алефиренко Н.Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие / Н.Ф.Алефиренко.: Флинта, Наука; Москва; 2010.-224с.
2. Бацевич Ф.С. Основы коммуникативной лингвистики / Бацевич Ф.С. – К: Академія, 2004. – 343 с.
3. Маслова В. А. Лингвокультурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. — М.: Издательский центр «Академия», 2001. — 208 с.
4. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: Слово, 2000.– 265с.
5. Хроленко А.Т. Основы лингвокультурологии: учебн. пособие/ А.Т.Хроленко.- М.:Флинта:Наука, 2009.- 184с

Семинар 3

Культурно-обумовлений характер національної мовної картини світу

Мета: виявити детермінованість та основні характеристики національної картини світу

План

1. Картина світу як символічно-знакова система
2. Формування наївної картини світу. Значення міфологічних уявлень
3. Чинники формування національної картини світу
4. Концепт як базова категорія національної картини світу

Література

1. Алефиренко Н.Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие / Н.Ф.Алефиренко.: Флинта, Наука; Москва; 2010.-224с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Бацевич Ф.С. – К: Академія, 2004. – 343 с.
3. Клоков В. Т. Основные направления лингвокультурологических исследований в рамках семиотического подхода / В. Т. Клоков// Теоретическая и прикладная лингвистика. – Вып. 2. Язык и социальная среда. – Воронеж: Изд-во ВГТУ, 2000. – С. 60–67. (Эл. ресурс. Режим доступа: <http://tpl1999.narod.ru/WebTPL2000/KlokovTPL2000.htm>)
4. Маслова В.А. Лингвокультурология. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений/ В.А. Маслова – М.: Изд. Центр «Академия», 2001. – 208 с.
5. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: Слово, 2000.– 265с.
6. Хроленко А.Т. Основы лингвокультурологии: учебн. пособие/ А.Т.Хроленко.- М.:Флинта:Наука, 2009.- 184с

Семінар 3

Мова як знакова форма культури та чинник соціологізації особистості

Мета: виявити основні параметри впливу мови на формування особистості та її функціонування в суспільстві

План

1. Соціальне значення мови.
2. Стереотипи поведінки та мовні стереотипи: характер співвідношення.
3. Вікові та гендерні особливості мовних стереотипів
4. Професійні чинники впливу на формування мовленнєвої культури.

Література

1. Алефиренко Н.Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие / Н.Ф.Алефиренко.: Флинта, Наука; Москва; 2010.-224с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Бацевич Ф.С. – К: Академія, 2004. – 343 с.
3. Клоков В. Т. Основные направления лингвокультурологических исследований в рамках семиотического подхода / В. Т. Клоков// Теоретическая и прикладная лингвистика. – Вып. 2. Язык и социальная среда. – Воронеж: Изд-во ВГТУ, 2000. – С. 60–67. (Эл. ресурс. Режим доступа: <http://tpl1999.narod.ru/WebTPL2000/KlokovTPL2000.htm>)
4. Маслова В.А. Лингвокультурология. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений/ В.А. Маслова – М.: Изд. Центр «Академия», 2001. – 208 с.
5. Тхорик В.И. Лингвокультурология и межкультурная коммуникация / В.И. Тхорик, Н.Ю Фанян . М.: Изд-во ГИС, 2005. – 260 с.
6. Хроленко А.Т. Основы лингвокультурологии: учебн. пособие/ А.Т.Хроленко.-М.:Флинта:Наука, 2009.- 184с

Практичне заняття 1

Фразеологізми як «згорнуті тексти» культури: принципи дослідження

Мета: виявити значення фразеологізмів для дослідження мовної картини світу

План

1. Сутність та значення фразеологізмів.
2. Методологічні аспекти лінгвокультурологічної оцінки фразеологізмів
Школа Телія

Практичне завдання: підібрати фразеологічні звороти українською та мовою країни, що вивчається, які визначають основні категорії національного світогляду. Обґрунтувати власний вибір.

Література

1. Алефиренко Н.Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие / Н.Ф.Алефиренко.: Флинта, Наука; Москва; 2010.-224с.
2. Бацевич Ф.С. Основы коммуникативной лингвистики / Бацевич Ф.С. – К: Академія, 2004. – 343 с.
3. Клоков В. Т. Основные направления лингвокультурологических исследований в рамках семиотического подхода / В. Т. Клоков// Теоретическая и прикладная лингвистика. – Вып. 2. Язык и социальная среда. – Воронеж: Изд-во ВГТУ, 2000. – С. 60–67. (Эл. ресурс. Режим доступа: <http://tpl1999.narod.ru/WebTPL2000/KlokovTPL2000.htm>)
4. Маслова В.А. Лингвокультурология. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений/ В.А. Маслова – М.: Изд. Центр «Академия», 2001. – 208 с.
5. Тхорик В.И. Лингвокультурология и межкультурная коммуникация / В.И. Тхорик, Н.Ю Фанян . М.: Изд-во ГИС, 2005. – 260 с.
6. Хроленко А.Т. Основы лингвокультурологии: учебн. пособие/ А.Т.Хроленко.-М.:Флинта:Наука, 2009.- 184с

Практичне заняття2

Константи національної культури: основні підходи до визначення

Мета: виявити основні підходи до визначення констант національної культури

План

1. Співвідношення понять «менталітет» та «національна картина світу»
2. Методика дослідження констант національної культури (теорія Ю.Степанова та її сучасні інтерпретації)

Практичне завдання : ознайомитися з словником , Степанова та самостійно визначити константи національної культури (української або країни, мова якої вивчається).

Представити власне бачення у вигляді есе

Література

1. Алефиренко Н.Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие / Н.Ф.Алефиренко.: Флинта, Наука; Москва; 2010.-224с.
2. Маслова В.А. Лингвокультурология. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений/ В.А. Маслова – М.: Изд. Центр «Академия», 2001. – 208 с.
3. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: Слово, 2000.– 265с.
4. Хроленко А.Т. Основы лингвокультурологии: учебн. пособие/ А.Т.Хроленко.- М.:Флинта:Наука, 2009.- 184с

Практичне заняття 3

Міфологізовані мовні одиниці (архетипи, міфологеми, обряди та ритуали)

Мета: визначити особливості відображення обрядових та ритуальних форм культури у мові

План

- 1.Архетип, обряд, ритуал: характер співвідношення понять
2. Міфологеми та їх значення для розуміння національних стереотипів

Практичне завдання: на підставі вивчення теоретичного матеріалу та на основі ознайомлення зі словником російської культури Ю. Степанова (Концепти) виявіть сутність значення міфологем, пов'язаних з компонентами «голова» і «ноги». Знайдіть

прикладі російських (українських) фразеологізмів з означеними компонентами. Чим пояснюється яскраво протилежна оцінка цих фразеологічних одиниць? Обґрунтуйте свою думку. Після ознайомлення зі статтею Н.Соколової «Мифологема как составная часть сказки и прецедентный текст» відповісти на наступні питання:

- як міфологеми віддзеркалюють уявлення про світ? Яке значення мають для формування казкового тексту?

- чим обумовлена популярність міфологеми «Попелюшка» в традиційній та масовій культурах?

- чому міфологема «гідке каченя» має поширення в європейській культурі, а в слов'янській зустрічається лише епізодично?

Література

1. Алефиренко Н.Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие / Н.Ф.Алефиренко.: Флинта, Наука; Москва; 2010.-224с.
2. Маслова В.А. Лингвокультурология. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений/ В.А. Маслова – М.: Изд. Центр «Академия», 2001. – 208 с.
3. Потапенко О. І. Українська лінгвокультурологія / О.І. Потапенко, Я.О. Потапенко, Л.П. Кожуховська, Т.В.Чубань, Т.М. Левченко, І.В. Бурчик. – Корсунь-Шевченківський : Видавець В.М. Гаврищенко, 2014. – 349с.
4. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: Слово, 2000.– 265с.
5. Хроленко А.Т. Основы лингвокультурологии: учебн. пособие/ А.Т.Хроленко.- М.:Флинта:Наука, 2009.- 184с

Практичне заняття 4

Методика здійснення аналітичного дослідження лінгвокультурологічного спрямування

Мета: ознайомлення з методикою проведення аналітичного дослідження, підготовка до здійснення виконання колективного проекту «Людина в дзеркалі порівнянь»

Матеріал для обговорення – описання експериментального дослідження В.Маслової, та особливості його трансформації відповідно до соціокультурних умов регіону.

Практичне завдання: На підставі ознайомлення з описанням практикуму з експериментального дослідження порівнянь, як віддзеркалення регіональної культурно-національної специфіки (підручник В.А.Маслової), розробити календарний план проведення дослідження, враховуючи, що аналітичне дослідження проводитиметься колективно, а його результати повинні бути репрезентовані на останньому занятті з курсу.

Література

1. Маслова В.А. Лингвокультурология. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений/ В.А. Маслова – М.: Изд. Центр «Академия», 2001. – 208 с.

ДИДАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

В умовах сучасної системи організації навчального процесу самостійна робота студента займає 2/3 всього обсягу навчальної дисципліни. В курсі «Лінгвокультурологія» обсяг самостійної роботи – 60 годин. Для студентів заочної форми навчання цей обсяг становить 78 годин.

Самостійна робота студента під час опанування курсу «Лінгвокультурологія» є вельми різноманітною. Її призначення - сформувати у студентів навички самостійного пошуку інформації і, на основі ретельного опанування теоретичного матеріалу, уміння виділяти першорядне від другорядного та занотовувати його в конспект. Крім того, самостійна робота повинна сформувати навички роботи з різними джерелами інформації різного типу: словниками, художніми текстами, публіцистичними матеріалами, науковими статтями. Перевірка СРС здійснюється як під час аудиторних занять (семінари та практичні заняття), так і під час написання підсумкової екзаменаційної роботи з курсу та виконання ІНДЗ (проект).

Самостійні завдання, що виконуються під час вивчення курсу «Лінгвокультурологія», мають різний рівень складності, отже і різну трудомісткість та оцінюються різною кількістю балів. Під час вивчення курсу виконуються наступні завдання:

- реферування навчальної та наукової літератури під час підготовки до семінарських занять. Результатом такої роботи повинен стати стислий конспект, який є обов'язковим елементом підготовки до семінарського заняття. Наявність конспекту дає змогу студенту отримати 0,5 балів на семінарі. Реферування матеріалу дозволяє студенту належно підготуватися до семінарського заняття;
- виконання проблемних завдань, що передбачає самостійних пошук літератури та емпіричного матеріалу.

Самостійна робота студента є важливою складовою частиною опанування навчального курсу. Види представлення результатів СРС:

- складання конспекту з окремої теми;
- складання аналітичної довідки на основі ознайомлення з науковими публікаціями
- презентація індивідуального або групового проекту

Складання конспекту є невід'ємною складовою підготовки до семінарських занять і сприяє формуванню компетенції щодо аналізу та структуруванню тексту. Конспект повинен бути структурованим, логічним, коротким. Тезове викладення дозволяє студенту орієнтуватися при опануванні теоретичних питань з курсу.

Складання аналітичної довідки - більш складний варіант СРС, оскільки передбачає більший рівень сформованості аналітичного підходу до вивчення навчального контенту. Прикладом такого завдання може бути вивчення наукових публікацій та відповіді на питання, що стосуються означеного тексту. Приклад такого завдання:

Варіант 1.

До якого історичного періоду належать наведені нижче вислови? Якими культурними явищами обумовлена їхня поява? Хто є носіями цих лінгвістичних сутностей?

«Скинь мне фото на мыло...», «Я завтра себе мозгов докуплю», «Да там всего-то двести гигов», «Я вторюю мировую за немцев прошел», «Переименуй папку...»

Варіант 2.

Коли і де, на Вашу думку, було записано наведене нижче висловлення? Яке соціокультурне явище характеризує? До якої соціальної (професійної) групи належать носії цих лінгвістичних сутностей?

Нау вери популяр среди генеральных менеджеров нью сентенс «Предложите адвертайзерам жить на проценты от прибыли, которая должна стать вери хай после их рекламных кампаний и ю'л си, что нобадии агри». Вобщем черитэйблить «шеринье инсайтов» и «искрометный копирайт» рапидженных адвертайзеров уже не фэшн, т.к. мани на ветер.

Варіант 3.

Коли і де, на Вашу думку, були записані наведені нижче висловлення? Як віддзеркалюють ментальні особливості і якого етносу? Як вплинули на формування картини світу певного регіону? Про який регіон йдеться? Обґрунтуйте власну думку.

«Я имею Вам кое-что сказать»...» Шо ты хочешь от моей жизни? Уже сиди и не спрашивай вопросы»...»Зять — это инородное тело в доме», «Мужчина, что вы тулитесь вперед меня. Вас здесь не стояло». «Не морочьте мне то место, где спина заканчивает свое благородное название!» «Та не надо мне делать нервы, их есть кому портить.» Які шляхи вдосконалення професійної майстерності екскурсовода ви можете запропонувати?

Найбільш трудомісткими стають види самостійної роботи, що передбачають наявність індивідуально-творчого підходу у вирішенні завдання. Такими стають індивідуально-дослідні завдання (проекти), виконання яких є підсумком вивчення курсу. На виконання проектів виділяється дві третини всього часу СРС, а саме 30 годин. Протягом вивчення курсу «Лінгвокультурологія» студенти виконують колективний проект «Людина в дзеркалі порівнянь» і презентують його на індивідуальному занятті. Сумарна оцінка за проект (з урахуванням виступу на захисті) є складовою підсумкової атестації і становить 25 балів, тобто четвертину загального рейтингу.

Сутність наукового проекту полягає у проведенні власного аналітичного дослідження за розробленою методикою. На підставі ознайомлення з описанням практикуму з експериментального дослідження порівнянь, як віддзеркалення регіональної культурно-національної специфіки (підручник В.А.Маслової) необхідно здійснити опитування 10 респондентів, використовуючи в якості базових анкети 1і3. Обробити індивідуальні результати і після обговорення на семінарських заняттях та оформити результати колективного дослідження у вигляді презентації. В презентації визначити мету дослідження, завдання, які виконувалися, проаналізувати емпіричний матеріал дослідження отриманий всіма представниками робочої групи та на основі порівняння з результатами, отриманими В.А.Масловою, зробити висновки щодо особливостей мовної картини світу в певному регіоні (Приазов'є). Загальна оцінка – 25 балів.

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ

Засоби діагностики навчальних досягнень студента - це унормовані та регламентовані методики, призначені для кількісного та якісного оцінювання ступеня сформованості знань, умінь та навичок, професійної компетентності осіб, які навчаються за освітнім ступенем «Магістр» зі спеціальності спеціальності 014. Середня освіта. 014.02 Мова і література (англійська), Мова і література (німецька), Мова і література (російська).

Метою застосування засобів діагностики є визначення рівня теоретичної та практичної підготовки студента до вирішення виробничих завдань в майбутній професійній діяльності; виявлення відповідності здобутих знань, набутих умінь і навичок вимогам стандартів

Засоби діагностики навчальних досягнень студента встановлюють вимоги, які забезпечують визначення рівня сформованості професійної компетентності як результатів навчання (знань, розуміння, умінь) в межах певного навчального курсу.

Рівень якості засвоєння навчального курсу визначається за системами оцінювання: Європейською кредитно-трансферною системою (ЄКТС) (за шкалою «А», «В», «С», «D», «E», «FX» «F»); національною (за шкалою «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»); системою Маріупольського державного університету (за 100-бальною шкалою); комплексною (поєднання ЄКТС, національної системи та /або системи оцінювання Маріупольського державного університету).

Оцінювання успішності студента при засвоєнні змістовних модулів навчальної дисципліни здійснюється на основі результатів поточного і підсумкового контролю знань.

Поточний контроль являє собою оцінку роботи на семінарських та практичних заняттях та тестування з окремих тем. Складовою рейтингової оцінки студента є виконання самостійних завдань та індивідуальних навчально-дослідних проектів.

Підсумковий контроль знань студента здійснюється під час виконання письмової екзаменаційної роботи, де оцінюванню підлягають теоретичні знання та практичні вміння набуті студентом під час опанування всього курсу.

Академічні успіхи студента визначаються за допомогою 100-бальної системи оцінювання з обов'язковим переведенням оцінок відповідно до національної шкали та шкали ECTS.

1.1.Поточне тестування – це засіб діагностики рівня засвоєння програмового матеріалу. Тестування дозволяє з'ясувати якість опанування термінологічним і фактологічним матеріалом, з іншого боку стає своєрідним тренінгом для підготовки до підсумкової атестації. Поточне тестування проводиться на практичних заняттях за окремими частинами (змістовними модулями) курсу. Завдання, що виносяться на поточне тестування різноманітні.

- Найбільш поширений вид завдання – тести закритого типу, в яких необхідно обрати одну правильну відповідь з чотирьох запропонованих.
- Другий тип завдання – творчо-пізнавальні (відповідь: так, ні)
- Важливим типом завдань є і лексико-семантичні, в основі яких вимога дати найточніше визначення терміну або поняттю. Студенту пропонується замість крапок вставити пропущені слова або словосполучення, які є, на його думку, єдино правильними

Правильне виконання означених завдань оцінюється в 1 бал.

- Наступний тип завдань - це завдання на ерудицію (дати визначення певному науковому поняттю)

Правильна відповідь оцінюється в 2 бали.

- Найбільш складними є теоретичні питання, призначення яких виявити не тільки наявність певної інформації, а і розуміння причинно-наслідкових зв'язків. Висвітлення теоретичних питань в роботах є декількох типів:

- а) схема з тлумаченням
- б) таблиця з коментарями
- в) змістовна письмова відповідь на теоретичне питання

Правильна відповідь оцінюється від 2 до 4 балів в залежності від складності завдання. Володіння певними навичками та увагу до деталей перевіряє завдання на виправлення помилок.

Правильно виконане завдання оцінюється 2 балами.

1.2. Підсумкова письмова робота з курсу складається з 8 різних за складністю розділів (запитань), що комплексно охоплюють матеріал всіх трьох змістовних модулів згідно з навчальною програмою. За формою і змістом завдання поділяються на 6 груп:

1. Творчо-пізнавальні завдання (відповідь так, ні);
2. Тести (запитання з альтернативним вибором правильної відповіді)
3. Наукові (замість крапок поставити за змістом слово чи словосполучення, яке Ви вважаєте єдино правильним)
4. лексико-семантичні завдання (дати точне визначення терміну або поняттю)
5. Теоретичні питання, на які дається змістовна письмова відповідь.
6. Частково-пошукових.

Підсумкова робота виконується письмово на бланках затверджених на засіданні кафедри і зберігається протягом року. Оцінки з екзаменаційної роботи виставляються у відомість та академічний журнал. Під час складання підсумкового контролю студент не може користуватися допоміжними матеріалами.

Виконання екзаменаційної роботи здійснюється протягом 2 академічних годин, оцінюється викладачем в діапазоні від 0 до 50 балів.

Приклад екзаменаційної роботи з лінгвокультурології

Маріупольський державний університет

ОС «Магістр»

Напрямок підготовки

035 «Філологія. (Мова та література (англійська))»

014 «Середня освіта (Мова та література (англійська))»

Заочна форма навчання

II семестр

Навчальна дисципліна «Лінгвокультурологія»

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення засідання кафедри

культурології та

інформаційної діяльності

Протокол 20.03.2018 № 12

Письмовий екзамен

Прізвище, ім'я студента _____

_____ (підпис студента)

Дата проведення екзамену _____

Варіант 3

Зміст екзамену

I. Завдання мають по чотири варіанти відповідей, серед яких лише один правильний. Виберіть правильний варіант і позначте його (5 балів)

курсу)

VII. Надайте ґрунтовну відповідь на питання (10 б.)

До якого історичного періоду належать наведені нижче вислови? Якими культурними явищами обумовлена їхня поява? Хто є носіями цих лінгвістичних сутностей?

«Скинь мне фото на мыло...», «Я завтра себе мозгов докуплю», «Да там всего-то двести гигов», «Я вторую мировую за немцев прошел», «Переименуй папку...»

VIII. Наведіть 5 українських фразеологізмів та 5 фразеологізмів мовою, що вивчається вами, в яких була би відображена національна специфіка народу. (15б)

фразеологізм	якість	фразеологізм	якість

IX. Розкрийте сутність значення міфологем, пов'язаних з компонентами «голова» та «ноги». Наведіть приклади українських фразеологізмів (фразеологізмів мовою, що вивчається вами) із означеними компонентами. Чим пояснюється яскраво протилежна оцінка цих фразеологічних одиниць? Обґрунтуйте свою думку (10б)

Інтервальна шкала атестації знань студентів із дисципліни з формою контролю іспит

За шкалою ECTS	За національною шкалою	За шкалою МДГУ
A	відмінно	90-100
B	добре	82-89
C	добре	74-81
D	задовільно	69-74
E	задовільно	60-68
FX	Незадовільно	35-59
F	Незадовільно, з обов'язковим повторним курсом	1-34

Студент допускається до складання іспиту, якщо під час семестрового навчання набрав не менш, ніж 35 балів

Якщо студент не набрав мінімальної кількості балів (35), то він не допускається до контрольного заходу (іспиту) і йому рекомендується виконати додаткові завдання.

В разі невиконання поточних завдань з об'єктивних причин студенти мають право, за дозволом деканату, скласти їх до останнього практичного заняття. Час та порядок складання визначає викладач.

1.4. Оскільки на ОС «Магістр» певна частина студентів може бути працевлаштованою и навчається за індивідуальним графіком, вони можуть виконати індивідуальні завдання в письмовій формі.

Приклад такого завдання:

Індивідуальні навчально-дослідні завдання з курсу «Лінгвокультурологія»

(для студентів денного відділення, які мають індивідуальний графік відвідування занять)

1. На основі теоретичного аналізу наукових джерел (3 базові підручники, статті, монографії) підготувати реферат на тему «Лінгвокультурологія в системі наук» за наступним планом:

а) Історія становлення лінгвокультурологічного знання;

(В цьому розділі необхідно висвітлити етапи становлення наукової галузі та роль Гумбольдта, Сепіра, Уорфа та ін. науковців в цьому процесі, пов'язавши історичні етапи становлення наукової галузі з формуванням та розвитком антропологічної парадигми)

б) Співвідношення лінгвокультурології з культурологією та лінгвістикою;

(Цей розділ треба присвятити порівняльному аналізу лінгвокультурології з базовими для її формування, науковими галузями: лінгвістика та культурологія)

в) лінгвокультурологія як наука та навчальна дисципліна;

(в цьому розділі висвітлити сутність наукової дисципліни, визначивши об'єкт, предмет, мету і завдання лінгвокультурології на основі співставлення різних точок зору і концептуальних підходів, викладених в базових підручниках з лінгвокультурології).

- г) особливості становлення термінологічного апарату лінгвокультурології

(розділ присвячено аналізу базових понять лінгвокультурології, таких як „культурний концепт”, „культурний простір”, „культурний код”, „мовна особистість”, „мовна картина світу”);

- д) лінгвокультурологічні школи Росії та України: порівняльний аспект

(в цьому розділі необхідно визначити, які наукові школи сформувалися на сьогодні, чим відрізняються, дослідження яких мовних сутностей застосовують для виявлення регіональних відмінностей на рівні мови) ;

Висновки

Список використаних джерел.

Форма викладу інформації: реферат обсягом 15-20 сторінок. Реферат подається 03.12.2015 в роздрукованому вигляді викладачу курсу. Захист здійснюється на останньому занятті. Загальна оцінка - 30 балів (20 балів написання, 10 балів захист).

2. Письмове практичне завдання з теми «Джерела дослідження регіональної картини світу»

А) На підставі вивчення теоретичного матеріалу з теми (підручник В.А.Маслової) сформулюйте гіпотезу дослідження і підберіть по 5 російських (українських) фразеологізмів та 5 фразеологізмів мовою, що вивчається Вами, в яких відображена національна картина світу, світоглядні особливості народу. Обґрунтуйте свій вибір. Доведіть (або спростуйте) гіпотезу.

Б) на підставі вивчення теоретичного матеріалу та на основі ознайомлення зі словником російської культури Ю. Степанова (Концепти) виявіть сутність значення міфологем, пов'язаних з компонентами «голова» і «ноги». Знайдіть приклади російських (українських) фразеологізмів з означеними компонентами. Чим пояснюється яскраво протилежна оцінка цих фразеологічних одиниць? Обґрунтуйте свою думку.

В) після ознайомлення зі статтею Н.Соколової «Мифологема как составная часть сказки и прецедентный текст» відповісти на наступні питання:

- як міфологеми віддзеркалюють уявлення про світ? Яке значення мають для формування казкового тексту?

- чим обумовлена популярність міфологеми «Попелюшка» в традиційній та масовій

культурах?

- чому міфологема «гідке каченя» має поширення в європейській культурі, а в слов'янській зустрічається лише епізодично?

Форма викладу інформації: письмове практичне завдання обсягом 4-5 сторінок, яке представляється на останнє заняття з курсу в роздрукованому вигляді. захист здійснюється під час заняття. Загальна оцінка - 20 балів (10 балів написання, 10 балів захист).

1.5.3 метою систематизації знань з курсу студенту рекомендується ознайомитися з контрольними питаннями для перевірки знань

Питання для перевірки знань студентівз дисципліни «Лінгвокультурологія»

1. Проблема співвідношення понять «культура-мова-людина» в світовій та вітчизняній науці.
2. Особливості становлення антропологічної парадигми в лінгвістиці.
3. Основні етапи становлення лінгвокультурології як самостійної галузі наукового знання.
4. Відображення мови у культурі і культури у мові. Концепція В. фон Гумбольдта.
5. Особливості лінгвокультурологічної концепції Сепіра-Уорфа.
6. Трансформація ідей В. фон Гумбольдта на слов'янському ґрунті (концепції М. Потебні, Ю. Лотмана, А. Вежбицької).
7. Лінгвокультурологія в системі наук. Інтегративний характер лінгвокультурології.
8. Об'єкт, предмет, мета, завдання, методологія і методи лінгвокультурології.
9. Особливості сучасних лінгвокультурологічних шкіл. Науковий доробок Ю. Степанова, Н. Арутюнової, В. Телія та ін
10. Мова як знакова форма культури.
11. Базові поняття лінгвокультурології. Концепт, фрейм, мовна картина світу, мовна особистість.
12. Культурно-обумовлений характер національної мовної картини світу.
13. Концептуальна і мовна картина світу: особливості співвідношення.
14. Міфологічні уявлення як чинник формування мовної картини світу.
15. Мова як чинник соціологізації особистості.
16. Фразеологізми як «згорнуті тексти» культури. Принципи дослідження.
17. Константи національної культури. Основні підходи до визначення.
18. Порівняння та метафора як чинник аналітичних досліджень лінгвокультурологічного спрямування.
19. Міфологізовані мовні одиниці (архетипи, міфологеми, обряди та ритуали)
20. Гендерні аспекти в мові. Образ чоловіка і жінки засобами парамеології.
21. Мовна особистість в лінгвокультурології.
22. Національна специфіка фразеологічних одиниць.
23. Інвективна лексика в контексті культурної опозиції «свій-чужий».
24. Анекдот як феномен мови та культури.
25. Арго і культура.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ ПОСІБНИКИ, ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ

1. Алефиренко Н.Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие / Н.Ф. Алефиренко.: Флинта, Наука; Москва; 2010.-224с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Бацевич Ф.С. – К: Академія, 2004. – 343 с.
3. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: словник-довідник / В.В. Жайворонок. – К.: Довіра, 2006. - 703 с.
4. Кононенко В.І. Символи української мови / В.І. Кононенко.— Івано-Франківськ: Плай, 1996. — 272 с.
5. Маслова В.А. Лингвокультурология. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений/ В.А. Маслова – М.: Изд. Центр «Академия», 2001. – 208 с.
6. Нідзельська Ю.М. Актуальні проблеми лінгвокультурології: Навчально – методичний посібник / Ю.М. Нідзельська.– Житомир, 2014.– 84с.
7. Потапенко О. І. Українська лінгвокультурологія / О.І. Потапенко, Я.О. Потапенко, Л.П. Кожуховська, Т.В.Чубань, Т.М. Левченко, І.В. Бурчик. – Корсунь-Шевченківський : Видавець В.М. Гавришенко, 2014. – 349с.
8. Харченко Е.В. Электронные лингвокультурологические курсы/ Е.В. Харченко, Л.А.: Шкатова Эл. ресурс. Режим доступа: <http://www.gramota.ru/book/ritorika/index3.htm>
9. Хроленко А.Т. Основы лингвокультурологии: учебн. пособие/ А.Т.Хроленко.- М.:Флинта:Наука, 2009.- 184с

Інформаційні ресурси

2. <https://www.twirpx.com/files/languages/linguistics/>

**ІНФОРМАЦІЙНІ МАТЕРІАЛИ БІБЛІОТЕКИ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ
НАВЧАЛЬНИМИ ПІДРУЧНИКАМИ (ПОСІБНИКАМИ) З ДИСЦИПЛІНИ.**

з/п	Автор підручника (навчального посібника тощо)	Найменування підручника (навчального посібника тощо), вихідні дані	Рік видання	Кількість примірників
1.	Маслова, В. А.	Лингвокультурология	М. : Академия, 2001. - 208 с.	2
2.	Березин, Ф. М.	История лингвистических учений	М. : Высшая школа, 2005. – 304 с.	2